

‘Nederland en de EU hebben veel te vroeg de weg naar een politieke oplossing van de crisis in Syrië afgesloten’

Roger Cohen

Het Westen heeft te snel sancties ingesteld tegen Syrië en geroepen dat president Assad moest aftreden, zegt oud-diplomaat en arabist Nikolaos van Dam. ‘Het conflict kan nog jaren voort duren.’

Juist in het land dat nu de brandhaard vormt van het Midden-Oosten ontdekte Nikolaos van Dam zijn grote liefde voor de Arabische wereld. Van Dam was nog geen twintig toen hij in 1964 als jonge student voor het eerst Syrië bezocht. Hij sprak nauwelijks een woord Arabisch, maar het land maakte een verpletterende indruk. De gastvrijheid en de vriendelijkheid van de mensen bleven hem de rest van zijn leven bij.

De reis was het begin van een liefdesaffaire met de Arabische wereld. Van Dam ging Arabisch en politieke wetenschappen studeren, leerde de taal vloeiend spreken en bereisde als diplomaat de hele regio. Zijn grootste liefde bleef echter Syrië. Sinds zijn eerste trip bezocht Van Dam het land bijna honderd keer.

Aanvankelijk hoopte Van Dam op een carrière als wetenschapper. Als jonge arabist liep hij echter een baan mis als docent aan de Universiteit van Amsterdam omdat hij niet links genoeg was. In plaats daarvan werd hij diplomaat. Van Dam is er niet rouwig om. In plaats van de geschiedenis vanachter een bureau te bestuderen, was hij er zelf getuige van.

Vanaf zijn eerste post was het spannend. Als jonge diplomaat vertrok Van Dam in 1980 naar Beiroet, waar hij de Libanonoorlog meemaakte. Hij ontkwam niet aan het geweld. Zijn huis werd getroffen door voltreffers van Israëlische kanonneerboten voor de kust. Van Dam had het geluk dat hij nog laat op zijn werk zat.

Het werd nog spannender in Irak, waar hij in 1988 ambassadeur werd. Toen Irak buurland Koeweit binnenviel, werden Van Dam, zijn gezin en 241 Nederlanders gegijzeld door het regime van Saddam Hoessein. Ze dienden als menselijk schild voor bij een mogelijke westerse tegenaanval.

Met zijn kundige optreden tijdens de crisis bewees Van Dam zijn kwaliteiten als diplomaat. Het bezorgde hem later benoemingen op ge-

voelige posten, in Egypte, Turkije en Duitsland, waar hij de verhuizing van de Duitse hoofdstad van Bonn naar Berlijn meemaakte. Zijn laatste standplaats was Indonesië.

Al die tijd was hij ook actief als wetenschapper. In zijn vrije uren bleef Van Dam onderzoek verrichten en artikelen publiceren. Zijn proefschrift, *The Struggle for Power in Syria*, werd een standaardwerk over het Syrische Baath-regime. Een jaar geleden verscheen een vierde, bijgewerkte editie.

Inmiddels is Van Dam met pensioen, maar vanwege zijn kennis van Syrië en het Assad-regime wordt hij regelmatig geraadpleegd door media, wetenschappers en overheden, zoals het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken. Eerder dit jaar adviseerde hij de voormalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, die tot augustus speciaal VN-gezant voor Syrië was.

U geeft westerse landen deels de schuld van de ontstane situatie. Waarom?

‘Westerse landen hebben veel te snel sancties ingesteld en gezegd dat president Bashar al-Assad weg moet. Als je oproept tot de val van de president, kun je niet meer in dialoog treden. Het is vrij naïef om Assad op te roepen tot terugtreden. Dat doet hij niet. Hij tekent niet zijn eigen doodvonnis.’

Nederland liep voorop bij het instellen van sancties tegen Syrië.

‘Ja. Helaas laat de geschiedenis zien dat ze zelden het gewenste doel bereiken. Minister Rosenthal had als slagzin: ‘het regime in het hart treffen en de bevolking ontzien’. Het regime krijgt het inderdaad moeilijk, maar de bevolking nog veel meer.’

Het Westen kan het moorddadige regime van Assad toch niet steunen?

‘Nee, maar het gaat niet alleen om wat moreel juist is. Wat telt, is het resultaat: het minste aantal doden. Westerse landen hebben de fixatie dat president Assad ten val moet worden gebracht, zonder de calculatie te maken of daarmee zo veel mogelijk doden worden voorkomen.’

Wat moet er dan gebeuren?

‘Assad wordt opgeroepen het geweld te staken.’

Foto: Corbino

Terecht. Maar niemand durft tegen de oppositie te zeggen dat ook zij moeten stoppen met het geweld, omdat iedereen het legitiem vindt dat ze naar de wapens grijpen.'

Ze moeten de wapens neerleggen?
'Ja. Voor een politieke oplossing moet het geweld stoppen. Het regime moet in dialoog treden met de opstandelingen. Ook al duurt dat proces misschien een paar jaar, als het 100.000 minder doden tot gevolg heeft, zou ik daarvoor kiezen.'

Kan dat nog gebeuren?
'Helaas is het zover gekomen dat noch het regime, noch de opstandelingen zomaar het geweld kunnen staken. De rebellen kunnen niet stoppen: als je eenmaal bent gedeserteerd uit het Syrische leger, kun je nergens meer heen. En Assad gaat niet onderhandelen over zijn eigen vertrek.'

Zijn regime lijkt toch overeind te blijven. Hoe kan dat?
'Door de wijze waarop het is opgebouwd. Het hele veiligheidsapparaat is gebouwd op alevitische aanhangers van de president en zijn entourage. Zelfs als Assad valt, zal de rest van het regime zich niet overgeven. De alevieten zijn beducht voor wraakacties van de soennitische meerderheid, ook alevieten die tegen het regime zijn. Het beste wat de rebellen kunnen doen is een handreiking doen naar de alevieten. Zeggen: jullie kunnen op ons rekenen, als gelijkwaardige Syriërs. Maar veel soennitische moslims vinden alevieten ketteren. De haat is te groot om zomaar te doen alsof er niets aan de hand is.'

Dit kan bijna niet goed aflopen.
'Nee.'

Vorige week kwamen vijf Turkse burgers om door Syrisch mortiervuur. Sindsdien lopen de spanningen aan de grens op. Dreigt een gewapend conflict?
'Niet direct. De Turken moeten wel terugschieten om hun eer te redden, maar in werkelijkheid wil niemand een militaire confrontatie met Syrië. Bovendien is er eigenlijk al sprake van een regionaal conflict. De Saoedi's en de Qataris staan de rebellen bij met geld en wapens. Iran en de Libanese groepering Hezbollah steunen het regime.'

Verwacht u een militaire interventie?
'Dat is lastig. Bijna niemand wil militaire interventie. De meeste westerse landen zijn na Irak en Libië wel wijzer geworden. Zelfs het afdwingen van bijvoorbeeld een "no-fly zone" is niet eenvoudig. Het regime heeft veel afweergeschut. Maar ik verwacht wel dat de westerse landen zich op een gegeven moment verplicht zullen voelen hun steun aan de rebellen op te voeren.'

Sinds zijn pensionering verdeelt Van Dam zijn tijd tussen Den Haag en Andalusië, waar hij een huis bezit aan de Atlantische kust, de

Costa de la Luz. Zijn huis heeft een boomgaard met zeventien olijfbomen, waarvan de meeste meer dan een eeuw oud zijn. Deze herfst wil Van Dam voor het eerst zelf olijfolie persen, met behulp van de *Encyclopedia of Olives*. 'Het zal hoogstens honderd liter zijn.'

Ondertussen volgt hij elke dag het conflict in Syrië tot in detail. Van Dam heeft er bijna een dagtaak aan. Via Facebook en Skype spreekt hij met Syrische vrienden.

Wanneer was u voor het laatst in het land?
'In september 2010, een halfjaar voor het begin van de opstand. Ik heb toen de minister van economische zaken gesproken. De sfeer was ontspannen. Ik had deze escalatie absoluut niet verwacht.'

Waarom niet?
'In Irak was wreedheid een traditie. Syrië gold meer als een land van tolerantie. Ik had niet verwacht dat er op zo'n grote schaal grof geweld zou worden gebruikt, ook door de bevolking zelf.'

Wat hoort u nu van uw vrienden?
'Het is moeilijk om een objectief beeld te krijgen. De meesten zijn bang. Ze zijn doodsbenauwd dat alles wat ze hebben opgebouwd in puin wordt geschoten, dat familieleden worden geliquideerd. Ik bel mensen in verschillende dorpen die ik ken. Dan krijg ik bijvoorbeeld het verslag van iemand dat het leger in zijn dorpje is geweest. Dat de overbuurman is neergeschoten. Of dat de hele familie op een dodenlijst staat. Niemand is zijn leven zeker.'

Kunt u ze helpen?
'Nee. Ik kan niet meer doen dan ze sterkte wensen.'

Grijpt het u aan?
'Het is een tragische ontwikkeling. Het is vreselijk, ook omdat er geen enkele oplossing in zicht is. Het conflict kan nog jaren voort duren.'

Voor iemand die eigenlijk geen diplomaat zou worden, heeft Van Dam een prachtige loopbaan gehad. Na zijn jaren in het Midden-Oosten diende hij als ambassadeur op sleutelposten in Duitsland en Indonesië.

Leidend was daarbij steeds een grote verwantschap met de lokale

Ik had niet verwacht dat er op zo'n grote schaal grof geweld zou worden gebruikt, ook door de bevolking zelf

Cv

- 1945 Geboren in Amsterdam
- 1973 Politieke wetenschappen en Arabisch, UvA
- 1975 Staflied ministerie van Buitenlandse Zaken
- 1977 Gepromoveerd op proefschrift over modern Syrië
- 1980 Eerste secretaris in Libanon
- 1983 Zaakgelastigde in Libië
- 1985 Adjunct-directeur Afrika en Midden-Oosten
- 1988 Ambassadeur in Irak
- 1991 Ambassadeur in Egypte
- 1996 Ambassadeur in Turkije
- 1999 Ambassadeur in Duitsland
- 2005 Ambassadeur in Indonesië
- 2010 Pensionering

taal en cultuur. Een goede diplomaat spreekt foutloos de taal van het land waar hij dient, vindt Van Dam. Alleen dan win je echt het respect van de bevolking.

Van Dam noemt als voorbeeld de Duitse diplomaat Otto von der Gablentz, in de jaren tachtig ambassadeur in Nederland. Von der Gablentz sprak foutloos Nederlands en trad veelvuldig op in de media. Zijn sympathieke optredens droegen in belangrijke mate bij aan een verbetering van het imago van Duitsland onder Nederlanders.

Ook Van Dam heeft veel gehad aan zijn kennis van het Arabisch. Als een van de weinige westerse diplomaten kon hij gesprekken met ministers volledig in het Arabisch voeren. Ook toen hij naar Duitsland en Indonesië vertrok, zorgde hij dat hij de lokale taal accentloos sprak, het resultaat van dagelijkse urenlange studie.

Waarom is taalvaardigheid zo belangrijk?

'Wie de taal goed beheerst, heeft een essentieel instrument in handen. Je kunt je boodschap via de media veel beter verspreiden. Ik was ambassadeur in Indonesië toen de film *Fitna* van Wilders uitkwam. Ik heb toen in Jakarta persconferenties gegeven, in het Indonesisch. Daardoor kon ik 200 miljoen mensen bereiken in hun eigen taal.'

Demissionair buitenlandminister Uri Rosenthal wil meer nadruk op economische diplomatie. Steunt u dat streven?

'Ik zie daar weinig nieuws in. Het economische belang is altijd belangrijk geweest. Vroeger vond men spreken over de economie ordinair. "L'ambassadeur ne parle pas fromage." Dat is allang veranderd. In Libië en Irak deed ik bijna niets anders.'

Wat maakte u zo'n goede diplomaat?

'Ik heb het voorrecht gehad dat ik mijn werk fascinerend vind. Ik had er een hekel aan als mensen op vrijdag zeiden: "Prettig weekend". Dan moest ik altijd kijken welke dag het ook al weer was.'

